

ДОСЛІДНИЦЬКІ НОТАТКИ

УДК: 94 (477)

Сергій Павленко

КОЛОМАЦЬКА РАДА 25 ЛИПНЯ 1687 Р. ТА МІСЦЕ ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

DOI: 10.5281/zenodo.4120891

© С. Павленко, 2020. ССВУ 4.0

Метою дослідження є вивчення реалій проведення Коломацької ради 25 липня 1687 р., з'ясування головних провідників виборів гетьмана, а також виявлення місця розташування учасників цього важливого заходу. **Методи** дослідження, які добиралися відповідно до мети, базуються на принципі історизму. Застосовані методи історіографічного аналізу та синтезу, проблемно-хронологічний, ретроспективний та порівняльний методи. **Наукова новизна.** На основі аналізу зібраних джерел уперше йдеться про те, що найактивніші учасники скинення гетьмана посіли провідні старшинські уряди 24 липня у нагороду за те, що вони підтримують наступного дня висуванця В. Голіцина, претендента на булаву, генерального осавула Івана Мазепу. Кандидат на найвищу посаду в автономії та його покровитель – головний урядовець Московії не впливали на розподіл полковницьких посад та генеральних урядів між опозиціонерами. У публікації спростовано дослідницьку версію щодо проведення Коломацької ради у селищі Коломак на Харківщині. Представлені в дослідженні аргументи дають додаткові докази на користь того, що місцем обрання І. Мазепи в гетьмани стала одна із долин поблизу Чутового на Полтавщині. **Висновки.** Коломацька рада проходила під контролем головного урядовця Московії Василя Голіцина. Вона обирала не лідера опозиції, а людину, яку головнокомандуючий російської армії, начальник Посольського приказу знав протягом багатьох років як вправного дипломата. Новий гетьман не добрав свою команду старшин, тому з перших днів свого керування мав проблеми з призначеними урядовцями, які більше оглядалися на Москву, ніж на нього. Місце проведення Коломацької ради не могло бути в невідконтрольному Гетьманщині Охтирському полку. Мікротопонім Буцький брід чітко фіксується у документації старшин Полтавського полку Буцьких. До переправи у мілкому місці на річці Коломак на Чутівщині постійно з'їжджалися гетьманські війська, які вирушали у походи як наприкінці XVII, так і на початку XVIII ст.

Ключові слова: Коломацька рада, гетьман, Василь Голіцин, старшини, Буцький брід, Патрік Гордон.

Хоча про Коломацьку раду свого часу писали М. Костомаров, О. Лазаревський, О. Оглоблин, Б. Крупницький та інші, чимало помилкових оцінок та узагальнень і досі мандрують із дослідження в дослідження, зокрема, історики дорікають І. Мазепі за прийняті на ній рішення. Так, А. Яковлів вважав, що на Коломаку ситуація для української сторони «не була загрозлива й можна було б не йти на такі великі уступки»¹. І. Куташов виправдовував гетьмана, який, «укла-

¹ Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII–XVIII віках. Варшава: [З друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові], 1934. (Праці Українського наукового інституту. Серія правнича; т. 19, кн. 3). С. 128.

даючи (???) Коломацькі статті»², «розумів, що треба йти і на поступки», «тому він змушений був погодитися на суттєве обмеження незалежної міжнародної діяльності Козацької держави, поставивши формально її зовнішню політику у повну залежність від Москви»³. У цій студії ми не торкаємося питання угоди, прийнятої на Коломаку між Гетьманщиною та Московією, оскільки це є темою окремого дослідження. Проте в поле нашого зору потрапляють реалії, які диктували рішення Коломацької ради, визначали кадрові призначення 25 липня 1687 р.

Нещодавно в історичному середовищі виникла дискусія про місце проведення Коломацької ради (її найактивніші учасники – В. Мамалага, С. Одаренко, В. Усенко, О. Шинкаренко, І. Юхно). Ознайомившись із протилежними позиціями сторін, ми зрештою доповнили її додатковими аргументами, спростували підставлені постулати.

Коломацька рада, призначена на 25 липня 1687 р., повинна була відбутися за сценарієм, погодженим головними учасниками зміщення гетьмана напередодні, 24 липня. За натяком, зробленим В. Голіциним⁴, козаки і старшини мали обрати гетьманом генерального осавула І. Мазепу. Тоді ж, увечері, погодивши це питання, а також проєкт договору між Гетьманщиною та Московією (не І. Мазепа його складав, а нав'язав безпортфельним опозиціонерам фаворит царівни Софії. – **Авт.**), старшини розподілили між собою головні урядові посади. Важливо зазначити, що в екстремальних умовах скинення з гетьманства І. Самойловича саме за таким принципом на Коломаку прийшла до влади нова команда. Вибори полковників у полках не проводилися. Козацька рада не висувала й не обговорювала головних урядовців Гетьманщини. Ці старшини «взяли» уряди, бо так розпорядився момент, і їхньою головною заслугою стало те, що вони брали активну участь у перевороті, підтримавши дії московського командування. О. Лазаревський вважав, що «тільки влада Голіцина могла позбавити без суду попередніх полковників, поставивши їм у провину близькість до попереднього гетьмана»⁵, а тому «вибори нових осіб на місце знятих також не могли пройти без чисті-небудь особливої вказівки та клопотання»⁶. На думку історика, головним призначенцем цих високопосадовців був фаворит В. Голіцина, бо «уряди вони отримали завдяки цього самого Мазепи»⁷. З частиною вищезгаданих тез О. Лазаревського можна погодитися лише частково: справді кардинальна зміна головних урядовців сталася на Коломаку 24 липня з волі генералісімуса. Однак навряд чи розподіл старшинських посад відбувався за представленням майбутнього гетьмана. Претендент на булаву, якби він був лідером опозиції, з допомогою заступника-покровителя зміг би заздалегідь подбати про надійне оточення, «своїх полковників»⁸. Проте, як показали пізніші місяці та роки, більшості з них він шукав заміну. Отже, це засвідчує, що змовники-підписанти чолобитної домовлялися про вищі урядові посади, швидше за всього, між собою як ті, хто доклав найбільше зусиль щодо повалення І. Самойловича. Кожен дбав про власний інтерес. Мабуть, були дискусії, інтрига. Адже не всім вистачило посад, яких було обмаль. Крім того, ексурядовці прагнули зайняти попередні уряди. На перерозподіл останніх також впливали амбіції, інтереси «правобережних» та «лівобережних» еліт.

² Куташов І. Державотворча концепція і політична діяльність Івана Мазепи. *Наукові записки* [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]. 2006. Вип. 32. С. 26–27.

³ Там само. С. 27.

⁴ Гордон П. *Дневник. 1684–1689*. Перевод с англійського, стаття і примечания Д. Г. Федосова. Москва: Наука, 2009. С. 149.

⁵ Лазаревский А. *Очерки, заметки и документы по истории Малороссии*. Киев: Типография университета Св. Владимира, 1899. Т. V. С. 24.

⁶ Там же.

⁷ Там же. С. 25.

⁸ Павленко С. О. *Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники*. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. С. 23.

В. Голіцин, дозволивши зміщення полкової старшини, практично не знав більшості опозиціонерів-змовників, з якими уперше побачився у ході військової кампанії. Визначити «на око» їхню здатність бути кращими, ніж попередники, а також управляти полками він не міг.

Головні посади української автономії зрештою вночі після дискусій були розподілені таким чином:

генеральний обозний – Василь Дунін-Борковський;
генеральний суддя – Михайло Вуяхевич;
генеральний писар – Василь Кочубей;
генеральний осавул – Войца Сербин;
генеральний осавул – Андрій Гамалія;
генеральний хорунжий – Василь Забіла;
генеральний бунчужний – Юхим Лизогуб;
чернігівський полковник – Яків Лизогуб;
київський полковник – Костянтин Солонина;
перяславський полковник – Родіон Дмитрашко-Райча;
лубенський полковник – Григорій Гамалія;
ніжинський полковник – Степан Забіла;
гадяцький полковник – Михайло Борохович;
стародубський полковник – Тимофій Олексієвич⁹.

Частина полковницьких урядів на той момент була вакантною, не зайнятою. Сава Прокопович став другим генеральним суддею, як зазначив у своїх нотатках П. Гордон 26 липня, тобто на другий день після обрання гетьмана з його ж подачі¹⁰. Ось у цьому випадку ми бачимо, що з якихось причин це призначення було відкладено на деякий час. Можливо, щодо цієї кандидатури 24 липня виникли якісь розбіжності (правдоподібно, частина змовників не хотіла бачити у новому гетьманському уряді генерального писаря С. Прокоповича як фактичного «другого» за значимістю високопосадовця старої команди). Зрештою, ця фігура могла розглядатися й козацтвом як неприпустима для висування в уряд Гетьманщини з цих же міркувань. Тому організатори виборів вирішили цього діяча з вищезазначених причин не «засвічувати» для загалу. Водночас для І. Мазепи С. Прокопович став близькою людиною за роки співпраці у Батурині. Взавши владу у свої руки, володар булави ужо на другий день самочинно увів до складу уряду нового члена. Отже, один із активних учасників змови під час Першого Кримського походу зайняв досить високе становище у батуринській ієрархії високопосадовців. Він до того ж піднявся на свій вищий щабель кар'єри. Зауважимо, що І. Мазепа відновив у складі генералітету посади двох генеральних суддів¹¹, які були в урядах І. Брюховецького¹², Д. Ігнатовича (Многогірського)¹³ та на початку правління І. Самойловича¹⁴ (останній володар булави після смерті І. Домонтовича у 1681 р.¹⁵ мав лише тимчасово виконуючого обов'язки на цьому уряді).

⁹ Статъ, данніе гетману Івану Мазепѣ на Коломаку року 1687, іюля 25 дня. *Універсали Івана Мазепи. 1687–1709 / Упорядкування І. Бутича [Далі УІМ].* Київ; Львів: НТШ, 2002. Кн. 1. С. 63.

¹⁰ Гордон П. Дневник. 1684–1689. С. 150.

¹¹ При гетьманові Богдані Хмельницькому було 3 генеральні судді (Переписныя книги приведенных к присяге на подданство царю Алексею Михайловичу жителей малороссийских городов. *Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею.* Санкт-Петербург: Типография брат. Пантелеевых, 1878. Т. 10. С. 294).

¹² 1663, листопада 17. Батурин. – Батуринські статті. *Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / Упорядкування І. Бутича, В. Ринсевича, І. Тесленка.* Київ–Львів: НТШ, 2004. С. 260.

¹³ 1669, березня 6. Глухів. – Глухівські статті. Там само. С. 460.

¹⁴ 1672, червня 17. Козача Діброва. – Конотопські статті. Там само. С. 589.

¹⁵ Кривошея В. В. Українська козацька старшина. Частина І. Урядники гетьманської адміністрації. Київ: ПВКП «Укртиппроект», 1997. С. 7.

Легалізувати всі кадрові новопризначення мала 25 липня Коломацька рада, яка у формі голосування козацького товариства узаконила команду, що прийшла до влади. Незважаючи на формальність її проведення (адже старшина досягла консенсусу в задоволенні запитів на уряди), без неї легітимність гетьманських інституцій вважалася б сумнівною та спірною. Хоч роль Москви та царів у цих питаннях у більшості випадків була визначальною під час козацьких рад на Лівобережжі, усе ж «призначені зверху гетьмани» затверджувалися голосами гетьманців.

Разом із тим кулуарне зібрання старшин різного рівня, в основному задоволене нічним перерозподілом впливових урядів на свою користь, повністю не могло гарантувати голоси козацького товариства на раді. Симпатії полчан важко було спрогнозувати. У цьому зв'язку видається правдоподібним, що вночі та вранці новопризначенці доклали немало агітаційних зусиль, аби переконати виборців, щоб вони одностайно голосували за І. Мазепу. В іншому разі полкові заворушення з побиттям старшин, що мали місце відразу після усунення від влади І. Самойловича, продовжилися б на невизначений час і їх довелося б приборкувати московським стрільцям.

Зрозуміло, що серед коломацького товариства були й інші гідні претенденти на гетьманську булаву. Але, якщо б усупереч підказці В. Голіцина козаки-виборці висунули у протизага І. Мазепі іншу кандидатуру, то чи визнали б у Москві результати цих виборів? Учасники зміщення І. Самойловича добре розуміли, що вони усі є заручниками генералісімуса: будь-який спротив його волі міг зруйнувати досягнуті домовленості. Зрештою, причина для цього була вагома: на Коломаку зібралася лише частина козацького війська (Лубенський, Гадяцький, Стародубський, Київський, Полтавський полки). Інші п'ять городових та шість охотницьких полків перебували за сотні кілометрів від основного табору.

Отже, старшина не мала інтересу все проводити «по справедливості», відкласти важливий захід на пізніші часи, коли війська повернуться додому і пришлють на раду в Батурин своїх представників-виборців. Адже у такому разі врахування волі більшості навряд чи забезпечило б їй безперешкодне зайняття здобутих на Коломаку урядів.

Вибори нового гетьмана запланували на 25 липня на місцевості поблизу Буцького броду¹⁶ річки Коломак (недалеко від межі Гетьманщини та слобідських полків, орієнтовно між нинішніми населеними пунктами Новофедорівкою та Чутове¹⁷). Зазначимо, що табори московського та козацького військ розтягнулися на кільканадцять кілометрів уздовж водного русла, яке давало воду коням, волам та військовикам. Поряд, уздовж річки, стояв ліс, багатий на сухостій, гілки, придатні для розведення вогнищ та приготування гарячої їжі. На луках росло вдосталь трави. Таке багатотисячне угруповання (мінімально в 50 – 70 тисяч чоловік) не могло концентруватися на невеличкій території, на одному з пасовиськ, оскільки кожен полк повинен був мати простір для самозабезпечення. У цьому зв'язку твердження про те, що Коломацька рада відбулася у Чутовому чи Коломаку¹⁸ не зовсім коректні. Першого населеного пункту в той час ще не існувало,

¹⁶ Величко С. Літопис / Пер. з книжної української мови, вст. стаття, комент. В. О. Шевчука; Відп. ред. О. В. Мишанич. Київ: Дніпро, 1991. Т. 2. С. 345.

¹⁷ Одаренко С. Ймовірність прийняття Іваном Мазепою гетьманства в 1687 р. на Чутівщині. *Чутівщина: від давнини до сьогодення: Зб. наук. праць / Чутівська районна державна адміністрація, сектор культури Чутівської райдержадміністрації / [упоряд. В. М. Усенко].* Полтава: ТОВ «АСМІ», 2018. С. 156.

¹⁸ Шинкаренко О. А. Чому доленосна для України козацька рада відбулася в Коломаку 25 липня 1687 року? *Гетьман Мазепа: історична постать у контексті процесів українського державотворення: збірник статей за матеріалами всеукраїнської наукової конференції «Гетьман Мазепа: історична постать у контексті процесів українського державотворення», присвяченої 330-річчю обрання Івана Мазепи гетьманом України.* Харків: ТО Ексклюзив, 2017. С. 50–52.

а інший вважався невеличким прикордонним форпостом Охтирського полку (у ньому переважали переселенці з Правобережжя України, однак населений пункт не підлягав юрисдикції Гетьманщини¹⁹; у зв'язку з Першим Кримським походом 30 березня 1687 р. наказано було «учинить от Москвы до Ахтырска и до Коломака почту в 17 местах. А поставитъ на станех конюшенного чину да стрельцов по четыре человека, для гоньбы дать им по две лошади человеку»²⁰). І. Мазепа свої перші універсали як гетьман підписував однозначно: «З табору над Коломаком, июля 25»²¹, «дан в таборѣ над Коломаком, июля 27»²². Отже, це вказує на те, що поряд не існувало населеного пункту, а головним орієнтиром вважалася річка. С. Величко зробив уточнення про загальне місце перебування козацьких та московських військ: «де брід Буцького»²³. Зазначимо, що останній був орієнтиром для збирання городових полків і в пізніші роки. Так, у 1723 р. наказному лубенському полковнику наказувалося «в означенній поход до Буцького Броду... слѣдовати припадаетъ»²⁴, «старшина енералная, панове асаул и бунчучній войскові енералніи, виступили в поход и завзяли тракт до Буцького Броду»²⁵, «к Буцькому Броду в обоз, где рейменту гетманского полки стоятъ»²⁶. Тут 26 серпня 1723 р. були обговорені старшиною та підписані нею тексти двох Коломацьких чолобитних²⁷. Не викликає сумніву, що це місце у ті часи було загальновідомим як пункт збирання військ для проведення південних походів: у 1696 р. «гетман Іван Мазепа стоял на Коломаку з боярином Шереметом»²⁸, у 1697 р. «сам гетман Мазепа, скупивши усі полки, ишол на Україну на Коломак, и там свокупившиися з боярином Долгоруким, ишли на Самар»²⁹.

Брід Буцького отримав свою назву від полтавських старшин Буцьких. Спочатку землі та ліси довкола нього на великій площі (територія її охоплювала простір між сучасними селами Водяне [Штурмова долина], Лисича, Щасливе, Черняківка, Верхні Рівні. – **С. П.**) зайняв полтавський полковий суддя Петро Буцький³⁰, а потім отримали у спадщину його сини Григорій та Матвій³¹. В останніх частину ґрунтів викупив Полтавський Хрестовоздвиженський монастир і заснував тут у першій чверті XVIII ст. слобідку Рівні Коломацькі³². У 1739 р. Буцькі продали усі свої землі на Чутівщині Кочубеям³³ (ті активно скуповували володіння у Полтавському полку³⁴). З межового опису купчого документа отримуємо додаткові

¹⁹ Маслійчук В. Іван Мазепа і Слобідська Україна. Харків: Харківський приватний музей міської садиби, 2014. С. 43.

²⁰ Вигилев А. Н. История отечественной почты. Москва: Связь, 1979. Ч. 2. 160 с. (ЦГАДА. Ф. 210. Разрядный приказ. Столбцы Московского стола. Ст. 702. Столпик 1. Л. 640). URL: <https://www.libfox.ru/466621-aleksandr-vigilev-istoriya-otechestvennoy-pochty-chast-2.html>.

²¹ 1687, липня 25. Табір під Коломаком. – Універсал Івана Мазепа, який повідомляє про обрання його гетьманом. УІМ. Кн. 1. С. 70.

²² 1687, липня 27. Табір біля Коломака. Універсал Івана Мазепа полтавському полковому обозному Прокопові Левенцю на село Мильці. УІМ. Кн. 1. С. 70.

²³ Величко С. Літопис... Т. 2. С. 345.

²⁴ Уривки зі щоденника гетьманської канцелярії за 1722–1723 рр., записаного військовими канцеляристами Пилипом Борзаківським та Павлом Ладинським. *Універсали Павла Полуботка (1722–1723)*. Упорядкував В. Риневич. Київ, 2008. С. 437.

²⁵ Там само. С. 438.

²⁶ Там само. С. 440.

²⁷ Коваленко О. Б. Павло Полуботок – політик і людина. Чернівці: Деснянська правда, 1996. С. 50.

²⁸ Літопис Самовидця / Підготував Я. Дзира. Київ: Наукова думка, 1971. С. 158.

²⁹ Там само. С. 159.

³⁰ Модзалевський В. Малороссийский родословник. Киев: Типография т-ва Г. Л. Фронцевича, 1908. Т. I. С. 151.

³¹ Усенко В. Брід Буцького в історії України. *Чутівщина: від давнини до сьогодення: Зб. наук. праць*. С. 145.

³² Генеральне слідство про маєстності Полтавського полку 1729–1730 / Упорядкування І. Бутича. Полтава: ВАТ «Видавництво «Полтава», 2007. С. 34.

³³ Усенко В. Брід Буцького в історії України... С. 145–146.

³⁴ Скрипченко Н. Диканський масток Кочубеїв (II половина XVII – початок XIX ст.). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Історія»*. Київ, 2013. Вип. 4. С. 59.

відомості про Буцького брід. Учасники встановлення меж зафіксували, що він був розташований поблизу Лисячої долини, у верхів'ях Чутової долини.

«Которі Лисичіє сѣнокосні рукави висшеписанним Буцким надлежат, – зазначали межувальники, – а степ сколько его есть взявши з висшой голови от Долины Чутовой на низ по шляху чрез Коломак на Брод Буцких у Орчик уз могилы ж другіє розробленіє в межу Івана Буцкого идучіи по полам з висше реченними Буцкими, которого степу за краткостію времени як имѣется разстояніем не мѣрыли, а шириною от висшеписанной розробленой могилы не оподаль Долины Лисичой до другой розробленой же могилы при шляху Орчиковском имѣется вишир мѣрою една верста триста сажней от могилы до броду три версти, от броду чрез луг и луки у межу Івана Буцкого з лѣвой стороны до дороги будучіє, по сей уже стороны Коломака лежачой една верста сто сажней где копцями ново от лугу до гори и далее викопанными означено от дороги тоєй на гору понад Долиною Ровенскою до Могил Майданних една верста сто сажней, а от Могил Майданних чрез степ [где на правой сторонѣ зін бы в полтори версти внутрь сего купленного грунта имѣется сам собою лѣсъ Кругликом зовемій] на могилки неболшіє до шляху з Ровень чрез Штурмовую лежачого три двести и двадцят сажней, а шляхом и направо з шляху...»³⁵. Орчицький шлях простягався до гирла невеличкої річки Чутовки, не перетинаючи її.

Важливим джерелом із визначення місця Коломацької ради є щоденник П. Гордона, який у своїх нотатках записував пройдені відстані у милях та возових верстах³⁶ (проаналізувавши їх співвідношення, ми прийшли до висновку, що генерал вимірював шляхи польськими милями (1 миля=8534 м³⁷). Він зазначив, що військо, дійшовши до лівого берега річки Коломак, стало на нічліг за 4 милі (35 км) від Полтави³⁸. Зрозуміло, що це була не точна цифра, можливо, приблизна. Проте якби полки зайшли у прикордонне поселення Коломак (тоді у ньому налічувалося за даними С. Величка «усіляких чинів усього двісті чоловік»³⁹; за джерелом 1686 р. – 230 осіб чоловічої статі козацького стану⁴⁰), що ще далі Чутового, то ця похибка була б дуже значною – мінімум у 2 милі (15–20 км*).

³⁵ Межовая опись проданного Матвеем Буцким Кочубею коломацкого грунта, 1739 г. *Краєзнавчий та генеалогічний кадастр Полтавщини* [Електронний ресурс]. URL: <http://poltava-cadastr.blogspot.com/2015/10/90-g-91-92-93.html>.

³⁶ Уже в Першому Кримському поході для обрахунку відстаней застосовувалось «мірне колесо», тобто його прикріплювали до спеціального воза й у такий спосіб командування добре знало пройдений шлях (Лаврентьев А. В. «Записка государевым мерным верстам и станом того Крымского походу по верстам мерному колесу» 1689 г. *Естественнонаучные представления Древней Руси*. Москва: Наука, 1988. С. 208–219). Щоденник походу – «Записка государевым мерным верстам и станом того Крымского походу по верстам мерному колесу» (1689 г.) засвідчив відстань від Перекопу до Охтирки в 322 возів версти (нині ця відстань з урахуванням рельєфу, мінімального обходу річок становить близько 687 км, тобто 1 возова («тележная») верста становила 1000 сажнів або 2133,6 м (при Петрі I сажень був 2,133 м). У цій «Записці» йдеться про те, що відстань від Охтирки до Красного Кута війська пройшли за три дні (3 квітня – 5 верст, 4 квітня – 6 верст, 5 квітня – 4 версти, що дорівнює 15 верстам (32 км). Нині пряма відстань між Охтиркою та Краснокутськом становить 32 км.

³⁷ Возова («тележная») верста становила 1000 сажнів (2133,6 м). П. Гордон часто писав, що пройшли милью або 4 версти. Польська верста становила 8534 м. Стільки ж метрів було і в 4 возових верстах (4x2133,6 м = 8534,4).

³⁸ Гордон П. *Дневник. 1684–1689*. С. 145.

³⁹ Величка С. *Літопис*. Т. 2. С. 285.

⁴⁰ Мамалага В. В. Спроба локалізації місця проведення Коломацької ради 1687 р. *Сіверщина в історії України*. 2017. Випуск 10. С. 124.

* Маршрут руху союзної армії теж говорить не на користь того, що військовики поспішали до форпосту Коломаку. За щоденником П. Гордона, протягом 15, 16, 18 липня 1687 р. військове угруповання пододало три паси уверх вздовж річки Орчик довжиною 5,3 милі (45 км). 20 липня пройшло від сучасної Варварівки по рівнині близько 3 милі (25,5 км). Це відстань до нинішнього Чутового. Напряму відстань від Варварівки до Коломаку – населеного пункту становить близько 34 км. Але тоді б воякам та обозу довелося долати водні перешкоди. Ще така деталь. Прямолінійний рух армії до верхів'я Орчика (Варварівки) вказує подальший напрямок пересування російських полків у бік Любівки, далі – Охтирки.

Заувага П. Гордона про зупинку за 4 милі від Полтави дає підставу зробити висновок, що велике угруповання військ, піднявшись верхів'ям руслу річки Орчик, далі йшло Орчицьким шляхом уверх до річки Коломак. Літописець С. Величко, до речі, згадує цю дорогу у нотатках за 1693 р.: тоді кримські ординці «повернули ... від Полтави до Сторожевої могили, а від Сторожевої через Орчик, Берестову та Оріль назад до Криму»⁴¹.

Другого дня козаки та стрільці переправилися на правий берег і розбили кілька вагенбургів: ліворуч зупинилися гетьманці («Це в 3 верстах⁴² від нашого попереднього табору»⁴³). Якщо при цьому взяти нову відстань до Полтави (35 км + 7 км⁴⁴), то вийде 42 км. Напряму це і є відстань від окраїн колишнього полкового міста до дугу (між нинішнім селом Стінкою та Чутовим). У тодішніх реаліях поселення-острог Коломак стояло на правому березі річки. Отже, до нього ще треба було прямувати кілометрів 20⁴⁵.

На карті стрілкою позначено брід Буцького (за дослідженнями А. Шутя).

Мікротопонім Буцьківське (Боцьківське) зафіксований сучасними дослідниками на лівому березі Коломака на дальній околиці Чутового (виїзд у бік Полтави⁴⁶, за спорудами колишнього відгодівельного радгоспу⁴⁷). «Брід Буцького – досить мілке (по кісточки людині), особливо у кінці липня, місце на річці Коломаку, – повідомила директор Чутівського районного краєзнавчого музею Г. Бафталовська. – Протяжність броду по течії близько 25 метрів. За останні 10 років він заріс очеретом»⁴⁸.

Місцевий співробітник Чутівського краєзнавчого музею Андрій Шуть локалізував колишній хутір Буцьків у районі споруд лікарні. О. Шинкаренко визначив брід Буцького у селищі Коломаці, у районі «сучасного цукрового заводу»,

⁴¹ Величко С. Літопис. Т. 2. С. 405.

⁴² 6480 м.

⁴³ Гордон П. Дневник. 1684–1689. С. 145.

⁴⁴ 3 версти (6480 м.).

⁴⁵ В. Мамалага у статті «Спроба локалізації місця проведення Коломацької ради 1687 р.» (*Сіверщина в історії України*. 2017. Випуск 10. С. 125), йдучи за П. Гордоном, слушно вказує на те, що острог Коломак не міг бути за 4 милі від Любівки; тому, на його думку, йдучи у напрямку до цього пункту, пройшовши берегом 2 милі, «поворот від р. Коломаку військо зробило приблизно в районі північної околиці смт Коломак» (с. 125). Загалом, схвалюючи це міркування, ми водночас зауважуємо, що П. Гордон нічого при цьому не згадує про коломацьке поселення. А отже, воно не було на їхньому шляху. Найімовірніше, армія пішла оминаючи його, вийшовши лісовою дорогою на шлях Охтирка-Коломак.

⁴⁶ Дослідження співробітника Чутівського краєзнавчого музею Андрія Андрійовича Шутя.

⁴⁷ Юхно І. У пошуках істини. *Зоря Полтавщини*. 2017. 25 липня. URL: <http://www.old.zorya.poltava.ua/2017/07/25/u-poshukah-istyny-2/>.

⁴⁸ Лист Галини Бафталовської до Сергія Павленка (11 червня 2020 р.). Приватний архів автора.

оскільки «в цьому місці татари завжди переходили річку Коломак»⁴⁹. Однак це припущення не підтвержене дослідженнями мікротопонімів населеного пункту та округи⁵⁰. Ще С. Величко, публікуючи підсумки розмежування кордону між полтавськими та коломацькими жителями (водночас між Гетьманщиною та Московією), зауважував біля Коломака у 1680 р. Страшний Брід, Гришкову долину, Коломацький ліс⁵¹.

Місце проведення ради біля козачого табору на рівному місці напередодні вранці щільно, у глибину по 6 чоловік, оточили російські вояки⁵² («полки ... Новгородського розряду боярина і воеводи Алексея Семеновича Шеина с товарищи, Резанског(о) розряду боярина і воеводи кн(я)зя Володимира Дмитриевича Долгорукова с товарищи»⁵³). Віддалік стояла у готовності московська кавалерія⁵⁴.

У центрі виборного майдану облаштували церковний намет⁵⁵. О 10 годині до

⁴⁹ Шинкаренко О. А. Поле коломацької козацької ради 1687 року. *Гетьман Мазепа: історична постать у контексті процесів українського державотворення: збірник статей за матеріалами всеукраїнської наукової конференції «Гетьман Мазепа: історична постать у контексті процесів українського державотворення», присвяченої 330-річчю обрання Івана Мазепи гетьманом України*. Харків: ТО Ексклюзив, 2017. С. 53.

⁵⁰ Зазначимо, що О. Шинкаренко «прив'язує» Коломацьку раду до нинішнього Коломака дещо підтасованими аргументами. Зокрема, він довільно трактує щоденник П. Гордона, який чітко пише про те, що І. Самойлович молився у похідній церкві (у дослідника ж вона стала коломацькою Успіння Богородиці – с. 51). Автор посилається дуже часто на літопис коломацької церкви «Писчая книга», який, імовірно, є творінням-компіляцією з доступних історичних праць місцевого священика XIX ст. з додаванням його власних гіпотез та трактувань історичної події. Наприклад, О. Шинкаренко зазначає: «По закінченні привітань і поздоровлень гетьман Мазепа зі своєю свитою провів В. Голіцина до половини дороги в напрямку села Перекоп, до нинішнього хутора Бровки, де проходив військовий кордон Росії з Гетьманщиною. Про цю подію детально розповідає і шотландський генерал Патрік Гордон» (с. 54–55). Насправді нічого такого у П. Гордона нема: «Після вітань вони сіли на коней і поїхали у табір, причому гетьман проводжав боярина до половини шляху» (Гордон П. Дневник. С. 150). Згідно з «Писчею книгою», пише О. Шинкаренко, «дивитися на раду прийшли все козацьке військо, коломачани, мешканці близьких і далеких сіл (з Валківщини, Чутівщини, Красного Кута)» (с. 54). За цим описом складається таке враження, що на вибори запросили як глядачів жителів зі слобідських полків, які не підлягали юрисдикції Гетьманщини. Зрозуміло, що їх туди ніхто не кликав і не запрошував, оскільки у цьому не було ніякої потреби.

Важливо наголосити й на такій важливій деталі. Коломацька рада проходила на території Гетьманщини. Московське військо прибуло в супроводі козацьких полків до кордону тодішньої Московії (у її підпорядкуванні були й слобідські полки, але з меншими правами самоврядування). Поселення Коломак зі своїми землями справді було довгий час спірною територією між Батурином та московськими урядовцями. Та все ж, попри розмежування та тодішні судові розгляди, як зазначає С. Величко, «а Коломацькому місту землі, сінних покосів і всіляких угідь униз по ріці Коломак... в довжину за виміром – чотири верстви дев'ятсот сажень, упоперек – по версті, а в інших місцях по пів версти і менше» (Т. 2. С. 285). Отже, від Коломаку до кордону з Гетьманщиною було близько 7 кілометрів. У Коломацькому лісі стояло 42 пасіки полтавчан (Величко С. Т. 2. С. 285). Полтавський полковник Іван Іскра у другій половині XVII ст. поряд із спірним прикордонням заснував село Іскрівку, щоб закріпити ці землі у складі свого полку та Гетьманщини. Неповдалі зайняли землі суддя Полтавського полку Петро Буцький, полковник цього ж полку у 1680–1682 рр. Леонтій Черняк (його син, теж полтавський полковник, Іван Черняк у 1712 р. на батьковій спадщині заснував Черняківку, у якій, за Генеральним слідством про маєстності Полтавського полку 1729–1730 рр., було вже «дворов 144»). Отже, козацькій армії не було ніякого сенсу переходити кордон, іти додаткові версти, аби зайняти Коломак та проводити аж за ним (!!!) вибори. Зрозуміло, що так могло бути, якби військо поверталось, скажімо, з Харкова чи іншого міста. Натомість шлях союзницьких військ до Буцького броду на Коломаці більш-менш добре описаний П. Гордоном: полки піднімалися в напрямку до Любівки, Охтирки практично прямолінійно по річці Орчик.

⁵¹ Величко С. Літопис. Т. 2. С. 285.

⁵² Гордон П. Дневник. 1684–1689. С. 149.

⁵³ 27 июля (4 августа) 1687 г. Отписка государственным царственным большим печатам и государственных великих посольских дел оберэгателя, ближнего боярина и наместника новгородского воеводы князя В. В. Голицына российским царям Иоанну и Петру Алексеевичам и царевне Софье Алексеевне / Публікація О. Алмазова. *Український археографічний щорічник*. Київ: Українські Пропілеї, 2018. Випуск 21/22. Т. 24/25. С. 718.

⁵⁴ Гордон П. Дневник. 1684–1689. С. 149.

⁵⁵ Там же.

цього місяця прибули бояри Олексій Шеїн, Володимир Долгоруков, Костянтин Щербатов, окольничий Данило Борятинський, ближній окольничий Венедикт Змеєв, думний дворянин Іван Леонтієв, думний генерал Аггей Шепелев, стольник та воєвода Борис Мещерський, думний дяк Омелян Українцев⁵⁶, а також «ближній боярин і болшого полку дворовой воєвода, и царственніа болшія печати и государственных великих посолских дѣл оберегатель и намѣстник новагородский князь»⁵⁷ Василь Голіцин. На невеличкому столі, вкритому дорогим килимом, перед ними були викладені символи гетьманської влади⁵⁸. Очевидно, до виборів гетьмана були допущені лише старшина, значні товариші, виборні представники сотень. П. Гордон у щоденнику повідомляв, що козаки, «800 на конях і 1200 піших», які протягом години стояли в полі, були запрошені у коло біля намету⁵⁹. Найповажніші з них разом із російським командуванням зайшли з клейнодами до похідної церкви і чверть години молилися. Повернувшись на майдан, старшини повернули атрибути влади на стіл.

«Тоді генералісимум, – писав свідок події П. Гордон, – ставши на лавку, оголосив козакам, що царі дарували їм вільне право, згідно з давнім звичаєм, обрати собі гетьмана, і кожний з них повинен мати на виборах вільний голос; через це він просить їх оголосити свою волю. Спершу було недовге мовчання, потім хтось поблизу назвав ім'я Мазепа, що було підхоплено й понеслося далі, так що ніби всі кричали «Мазепу в гетьмани!» Деякі призивали за Борковського, але їх скоро заглушили. Крики повторилися, і на питання генералісимума головним козакам, кого вони бажають собі гетьманом, була одностайна відповідь: «Мазепу!» Тоді думний дяк, або канцлер, стоячи на лавці, зачитав гучним голосом присягу, яку їм треба було прийняти; також була пред'явлена книга зі статтями, що вони обіцяли підписати, як і гетьман, – прийняти присягу; до її його привели звичним порядком, і він повторяв за канцлером. Потім піднесли книгу зі статтями, котру гетьман і всі присутні вожді підписали»⁶⁰.

Мазепа не був настільки одіозний, неприйнятний для козацької спільноти, щоб його персону викликала спротив, гостре заперечення. Старшина не потрапив за роки праці на Лівобережжі в жоден резонансний конфлікт, про який би знали усі. Його дипломатичний хист та здібності були не на видноті. Однак про І. Мазепу як захисника українських інтересів на виборах київського митрополита та передачі Київської митрополії, у справі приєднання слобідських полків, посьожських сіл більшість, зокрема сотенна старшина, знала. Генеральний осавул до того ж часто їздив у полки, зустрічаючись від імені І. Самойловича з полковниками, сотниками для розв'язання тих чи інших проблем. Хоча він і мав реноме наближеного гетьмана, та, однак, не зловживав своїм статусом і не нажив у Батурині та за його межами непримиренних ворогів. Тобто він загалом влаштуовав не тільки В. Голіцина-латиніста, який знав добре його як здібного батуринського дипломата і вбачав у ньому освіченого однодумця, а й був компромісною фігурою і для козаків. Серед козацьких старшин не знайшлося такої резонансної особистості-полководця, яка б затьмарила своїми подвигами та авторитетом інших. Навпаки, після усунення команди Самойловича полчани поскидали своїх очільників (у Гадяцькому полку в той самий час вбили полкового осавула Кияшка, у Прилуцькому полку – полковника Лазаря Горленка⁶¹). У Київському полку на Коломаку відправили у відставку як полкових, так і сотенних старшин (замість них очолювали козацькі підрозділи наказні сотники⁶²).

⁵⁶ Статг, данні гетману Івану Мазепѣ на Коломаку року 1687, іюля 25 дня. УІМ. Кн. 1. С. 50.

⁵⁷ Там само. С. 49–50.

⁵⁸ Гордон П. Дневник. 1684–1689. С. 149.

⁵⁹ Там же.

⁶⁰ Там же. С. 149–150.

⁶¹ Величко С. Літопис. Т. 2. С. 345.

⁶² Статг, данні гетману Івану Мазепѣ на Коломаку року 1687, іюля 25 дня. С. 65.

Генеральний обозний Василь Дунін-Борковський, схоже, мав якусь надію, що козаки своїми голосами підтримають його кандидатуру. Напевне, частина лідерів заколоту й вела агітацію за нього усупереч побажанням В. Голіцина. Саме тому виборці вигукнули і його прізвище. Проте орієнтири головного московського урядовця були визначальними для загалу старшини, яка побоювалася втратити досягнуті домовленості щодо своїх урядів. Тому ця кандидатура не знайшла загальної підтримки. Не сприяло успіху В. Дуніна-Борковського і те, що на Коломаку не було Чернігівського полку.

Відомо, що у зв'язку з цим останній «оказывал свое в том неудовольствие и роптание», бо «против их прав и узаконениев то было учинено, и им в том царского объявления не сделано»⁶³. За гетьманським проханням у Чернігів 3 грудня 1687 р. була направлена царська грамота, у якій полковнику, старшині та козакам наказано «подданному нашему, Войска Запорожского обеих сторон Днепра гетману, Ивану Степановичу Мазепе, в наших государских и во всяких делах послушание и повиновение отдавать, яко было при прежних гетманах»⁶⁴. Подібна грамота⁶⁵ надійшла й у Прилуцький полк⁶⁶. Ця кореспонденція засвідчує, що в Чернігові або В. Дунін-Борковський, або його наближені висловлювали невдоволення результатами Коломацької ради. Напевне, у генерального обозного від депресії та смутку через зазанану поразку подальше розслідування Батурином витоків опозиційності Чернігівського полку загострилися болячки.

«Их Царского Пресвѣтлого Величества войск Запорожских обозный Василий Борковский, приехавши по Воскресеніи Христовом з Батурина в Чернѣгов, – писав у книзі «Руно орошенное» (1697 р.) відомий церковний діяч і сучасник І. Мазепи Д. Туптало, – так захорѣл и опухл (йдеється про 1687 р. – С. П.), же не мог сам о себѣ на одрѣ повернутися, и з одра не мог востати. А гды долго так хоровал, прислан был к нему з Батурина от их Царского пресветлого Величества Гетмана доктор з розными лѣкарствы. Так же из Литвы доктора зискано, и не могли доктори тыи отнюдь жадной помощью дати хорому»⁶⁷.

28 липня новообраний гетьман запросив до себе на банкет впливових бояр, російських генералів⁶⁸. Тринадцять з них отримали подарунки⁶⁹. Напевне, їх під-

⁶³ Вторичное представление гетманское об озорничествах козацких (3 декабря 1687 г.) *Ригельман О. И.* Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі. Київ: Либідь, 1994. С. 500.

⁶⁴ Грамота царская, присланная на вторительное гетманское представление в полк Черниговский к полковнику Лизогу (3 декабря 1687 г.). Там же. С. 501.

⁶⁵ 1688, лютого 12(2). Прилуки. Лист прилуцького полковника Івана Стороженка до гетьмана Івана Мазепи / Публікація Ю. Мицика. *Сіверянський літопис*. 2020. № 2. Документ № 2. С. 12–13.

⁶⁶ Там само.

* Через певний час до генерального обозного завітав ієродиякон Іллінського монастиря Феофіл, який, «видячи его тяжко болящаго», радив старшині звернутися сердечно до образу чудотворного Пресвятої Богородиці. І хоч В. Дунін-Борковський образився на прибулого, мовляв, «всегда ейофѣруюся», але все ж послухався поради. «А Пан обозный по отходѣ діяконовом, воздохнув от сердца ко Пресвятѣй Богородици, и зараз повернувся на одрѣ на другой бок. Потом другой зараз, и третий раз повернулся, и здалося ему легко. Потом дѣвчину малую предстоящую призвавши, речет: подай мнѣ черевики и подними мене. А дѣвчина, подавши черевики, принялася за него, и встав само себѣ и почав ходити по свѣтлицы, а дѣвчина, злякавшись, побѣгла до Панеи, и сказала же щось Пану сталося, схопившись з ложка, ходит по свѣтлицы. А Панѣ собѣ злякавшись, прибѣгла до Пана, мовячи: що тобѣ Пане дѣется, ляж не турбуйся. И, плачучи, удержует его. А он мовит: дайте мнѣ покой, видьте, що естем здоров Благодатію Пресвятой Богородици нашей Ілинской, которой яко на иных многих видѣлем ласку, так тепер и на собѣ дознаю. И послав в Монастырь, жебы молебен отправлено пред чудотворною Иконою Пресвятой Богородици, и зостал здоровым, хвалячи Бога и Матер Божію» (*Сіверянський літопис*. 2009. № 4. С. 167–168). Д. Туптало при цьому згадав, що генеральний обозний власним коштом виготовив до чудотворного та зіцілюючого образу золоту корону, прикрашену коштовностями, а також дорогу оправу.

⁶⁷ Туптало Д. Руно орошенное. Чернигов, 1697 [Туптало Д. Руно орошенное (підготовка тексту, передмова та коментарі О. Тарасенка). *Сіверянський літопис*. 2009. № 4. С. 167].

⁶⁸ Гордон П. Дневник. 1684–1689. С. 150.

⁶⁹ Там же.

готував для вручення ще І. Самойлович згідно з традиційним протоколом завершення військової кампанії, але у нових реаліях цю місію виконав новий правитель Гетьманщини. Здравниці на честь Мазепи супроводжувалися п'ятьма гарматними залпами⁷⁰. Наступного дня гетьман вирушив з козаками⁷¹ з місця коломацького базування у напрямку Батурина. Полки отримали офіційний дозвіл повертатися додому.

References

- Almazov, O. (2018). 27 yuliia (4 avhusta) 1687 h. Otpyska hosudarstvennye tsarstvennye bolshye pechaty y hosudarstvennykh velykykh posolskykh del oberehatelia, blyzhneho boiaryna y namestnyka novhorodskoho vovody kniazia V. V. Holytsyna rossiyskym tsariam Yoannu y Petru Alekseevycham y tsarevne Sofe Alekseevne. [July, 27 (August, 4) 1687. The reply of the state royal large seals and state great ambassadorial affairs of the guardian, near boyar and deputy of the Novgorod voivode prince V. V. Golitsyn to the Russian tsars Ioann and Peter Alekseyevich and princess Sophia Alekseyevna]. *Ukrainskyi arkhoehrafichnyi shchorichnyk – Ukrainian Archaeographic Yearbook*. Vol. 24/25. Kyiv, Ukraine: Ukrainski Propilei.
- Butych, I. (2002). *Universaly Ivana Mazepy. 1687–1709*. [The Universals of Ivan Mazepa]. Vol. 1. Kyiv, Lviv, Ukraine: NTSh.
- Butych, I. (2007). *Heneralne slidstvo pro maietnosti Poltavskoho polku 1729–1730*. [General investigation of the estate of the Poltava regiment 1729–1730]. Poltava, Ukraine: VAT «Vydavnytstvo «Poltava».
- Butych, I., Rynsevych, V., Teslenko, I. (2004). *Universaly ukrainskykh hetmaniv vid Ivana Vyhovskoho do Ivana Samoilovycha (1657–1687)*. [The Universals of Ukrainian hetmans from Ivan Vyhovskyi to Ivan Samoylovych (1657–1687)] Kyiv, Ukraine: Lviv: NTSh.
- Velychko, S. (1991). *Litopys [Chronicle]*. Vol. 2. Kyiv, Ukraine: Dnipro.
- Vyhylev, A. (1979). *Ystoriya otechestvennoi pochty*. [The History of National Post]. Vol. 2. Moscow, USSR: Sviaz.
- Hordon, P. (2009). *Dnevnyk. 1684–1689*. *Perevod s anhlyiskoho, statia y pryemchaniya D. H. Fedosova [Diary. 1684–1689]*. Moscow, Russia: Nauka.
- Kovalenko, O. (1996). *Pavlo Polubotok – polityk i liudyna*. [Pavlo Polubotok: a politician and a person]. Chernihiv: Desnianska pravda.
- Kryvosheia, V. (1997). *Ukrainska kozatska starshyna. Chastyna I. Uriadnyky hetmanskoï administratsii [Ukrainian Cossack Starshyna. Part I. The officials of the hetmans administration]*. Kyiv, Ukraine: PVKP «Ukrtypproekt».
- Lazarevskyi, A. (1899). *Ocherky, zametky y dokumenty po ystoriy Malorossyy [Essays, notes and documents on the history of Malorossiya]*. Vol. V. Kyiv, Ukraine: Typohrafiya unyversyteta Sv. Vladymyra.
- Litopys Samovydtisia. (1971). *Pidhotuvav Ya. Dzyra [The Chronicle of the Eyewitness]*. Kyiv, Ukraine: Naukova dumka.
- Mamalaha, V. (2017). *Sproba lokalizatsii mistisia provedennia Kolomatskoï rady 1687 r. [An attempt to localize the venue of the Kolomak Council in 1687]*. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, Issue 10.
- Masliichuk, V. (2014). *Ivan Mazepa i Slobidska Ukraina [Ivan Mazepa and Sloboda Ukraine]*. Ukraine: Kharkivskyi pryvatnyi muzei miskoi sadyby.
- Mytsyk, Yu. (2020). 1688, liutoho 12(2). *Pryluky. Lyst prylutskoho polkovnyka Ivana Storozhenka do hetmana Ivana Mazepy [1688, February, 12 (2). Pryluky. The letter of Pryluky colonel Ivan Storozhenko to Hetman Ivan Mazepa]*. *Siverianskyi*

⁷⁰ Там же.

⁷¹ Там же.

litopys – Siverian Chronicle. 2.

Modzalevskiy, V. (1908). Malorossyyskiy rodoslovnyk [The pedigree of Malorossiia]. Vol. 1. Kyiv, Ukraine: Typohrafiya t-va H. L. Frontskevycha.

Odarenko, S. (2018). Ymovirnist pryiniattia Ivanom Mazepoiu hetmanstva v 1687 r. na Chutivshchyni [The possibility of Ivan Mazepas receival of the position of hetman in 1687 in the Chutiv region]. Chutivshchyna: vid davnyiny do sohodennia: Zb. nauk. Prats. Poltava, Ukraine: TOV «ASMI».

Pavlenko, S. (2004). Otochennia hetmana Mazepy: soratnyky ta prybichnyky [Surroundings of hetman Ivan Mazepa: associates and supporters]. Kyiv, Ukraine: Vydavnychiy dim «KM Akademiia».

Rihelman, O. (1994). Litopysna opovid pro Malu Rosiiu ta yii narod i kozakiv uzahali [The annalistic narration about Little Russia and its people and the Cossacks in general]. Kyiv, Ukraine: Lybid.

Tuptalo D. Runo oroshennoe. Chernigov, 1697 [Tuptalo, D. The Irrigated Fleece. Chernihiv, 1697]. O. Tarasenko (Ed.) (2009). *Siverianskyi litopys – Siverian Chronicle*, 4.

Universaly Pavla Polubotka (1722–1723). (2008). V. Rynsevych (Ed.). Kyiv, Ukraine.

Usenko, V. (2018). Brid Butskoho v istorii Ukrainy [Butsky ford in the history of Ukraine]. Chutivshchyna: vid davnyiny do sohodennia: Zb. nauk. prats. Poltava, Ukraine: TOV «ASMIS».

Shynkarenko, O. (2017). Pole kolomatskoi kozatskoi rady 1687 roku [The field of the Kolomak Cossack Council of 1687]. Hetman Mazepa: istorychna postat u konteksti protsesiv ukrainskoho derzhavotvorennia: zbirnyk statei za materialamy vseukrainskoi naukovoï konferentsii «Hetman Mazepa: istorychna postat u konteksti protsesiv ukrainskoho derzhavotvorennia», prysviachenoï 330-richchii obrannia Ivana Mazepy hetmanom Ukrainy. Kharkiv, Ukraine: TO Ekskliuzyv.

Yukhno, I. (2017). U poshukakh istyny [Seeking the truth]. *Zoria Poltavshchyny*. Retrieved from <https://www.old.zorya.poltava.ua/2017/07/25/u-p>.

Павленко Сергій Олегович – шеф-редактор наукового журналу «Сіверянський літопис» (вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Україна).

Pavlenko Serhii O. – managing editor of the scientific journal «Siverian Chronicle». (53 Hetmana Polubotka St., Chernihiv, 14013, Ukraine).

E-mail: pavlenkoso1955@gmail.com

THE KOLOMAK COUNCIL OF JULY 25, 1687 AND ITS VENUE

The purpose of the research is to study the realities of the Kolomak Council of July 25, 1687, to discover the main participants in the election of the hetman, as well as to identify the location of the participants in the important event. The methods of the research, which were selected in accordance with the purpose, are based on the principle of historicism. The methods of historiographical analysis and synthesis, problem-chronological, retrospective and comparative methods are applied. Scientific novelty. Based on the analysis of the collected sources it is stated for the first time that the most active participants in the overthrow of the hetman took the leading officers' governments on July 24 as a reward for supporting the next day the nominee by V. Golitsyn, the candidate for the mace of General Osavul, Ivan Mazepa. The candidate for the highest post in the autonomy and his patron, the chief official of Muscovy, did not influence the distribution of colonel positions and general governments among the opposition. The publication refuted the research version about the holding of the Kolomak Council in the village Kolomak in Kharkiv region. The arguments presented in the study provide additional evidence in favor of the fact that the place of election

of I. Mazepa as hetman was one of the valleys near Chutovy in the Poltava region. **Conclusions.** The Kolomak Council was held under the supervision of Muscovy's chief government official, Vasily Golitsyn. It did not elect the opposition leader, but the man whom the commander-in-chief of the Russian army, the head of the Ambassadorial Order, had known for many years as a skilled diplomat. The new hetman did not select his team of starshyna officers, so from the first days of his rule he had problems with the appointed government officials, who looked more at Moscow than at him. The venue of the Kolomak Council could not be in the Okhtyrka Regiment, which was not under the control of the Hetmanate. The microtoponym Butsky ford is clearly recorded in the documentation of the starshyna of the Poltava Butsky Regiment. Hetman's troops constantly gathered before the crossing in a shallow place on the river Kolomak in the Chutiv region, and went on campaigns, both at the end of the 17th century and at the beginning of the 18th century.

Keywords: Kolomak Council, Hetman, Vasily Golitsyn, starshyna officers, Butsky ford, Patrick Gordon.

Дата подання: 30 серпня 2020 р.

Дата затвердження до друку: 21 вересня 2020 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Павленко С. Коломацька рада 25 липня 1687 р. та місце її проведення. *Сіверянський літопис*. 2020. № 5. С. 128–140. DOI: 10.5281/zenodo.4120891.

Цитування за стандартом APA

Pavlenko, S. (2020). Kolomatska rada 25 lypnia 1687 r. ta mistse yii provedennia [The Kolomak Council of July 25, 1687 and its venue]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5, 128–140. DOI: 10.5281/zenodo.4120891.

